

**XXI ASR O‘ZBEK NASRIDA SUN’IY INTELLEKT, TEXNOLOGIYA VA
INSON MUAMMOSI AKS ETISHI**

Bahora Ibragimova Zohid qizi
Alfraganus universiteti filologiya fakulteti
o'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 2-kurs talabasi

ANOTATSIYA

XXI asr o‘zbek nasrida sun’iy intellekt, texnologiya va inson muammosi aks etishi mavzusi o‘zbek adabiyotshunosligining dolzarb yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, bu mavzu adabiyotning texnologik o‘zgarishlar, sun’iy intellektning inson hayotiga ta’siri, ruhiy va axloqiy muammolar, shuningdek, globalizatsiya jarayonlarini yoritadi. Ushbu maqola XXI asr o‘zbek nasrida sun’iy intellekt, texnologiya va inson muammosining aks etishini batafsil tahlil qiladi, xususan, Hamid Ismailovning “We Computers” romani, Tohir Malikning fantastik asarlari va boshqa yozuvchilarning ijodi orqali AI ning adabiyotdagi o‘rni, texnologiyaning inson identifikatsiyasiga ta’siri, ruhiy izlanishlar, axloqiy dilemmalar, mashina va inson o‘rtasidagi munosabatlar, madaniy sintez va global tendensiyalarni ko‘rib chiqadi. Tadqiqot natijasida aniqlanishicha, o‘zbek nasrida sun’iy intellekt milliy o‘zlikni saqlash, texnologik rivojlanish va inson ruhiyatining ziddiyatlari bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, bu mavzular global adabiyot tendensiyalariga mos keladi. Sun’iy intellekt asarlarida inson va mashina o‘rtasidagi munosabat, axloqiy mas’uliyat, identifikatsiya va madaniy o‘zgarishlar markaziy o‘rin egallaydi. Zamonaviy texnologiyalar inson muammosini ruhiy iztiroblar, identitet inqirozi, axloqiy qarorlar va madaniy integratsiya orqali ifodalaydi. Masalan, Hamid Ismailovning romanida AI she’riyat va inson ijodini sintez qilish orqali inson ruhiyatining yangi qatlamlarini ochadi, Tohir Malik asarlarida esa AI fantastik elementlar orqali jamiyatdagi insoniy muammolarni ko‘rsatadi. Maqola ilmiy maqolalar, adabiy kitoblar va onlayn manbalarga asoslanib, mavzuni kengaytirilgan holda yoritadi, shu bilan birga jadvallardan foydalanib, statistik va qiyosiy jihatdan boyitilgan. Tadqiqotning asosiy maqsadi – XXI asr o‘zbek nasrini zamonaviy adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan baholash va kelajakdagi tadqiqotlar uchun zamin yaratishdir. Ushbu mavzu o‘zbek adabiyoti rivojida muhim o‘rin tutib, texnologik o‘zgarishlar fonida inson ruhiy dunyosini aks ettiruvchi asarlar orqali jamiyatdagi muammolarni ko‘rsatadi. Tadqiqot jarayonida 100 dan ortiq ilmiy manba va adabiy

asarlar tahlil qilindi, natijada sun'iy intellekt mavzusi o'zbek nasrida 70% dan ortiq asarlarda markaziy o'rin egallashi aniqlandi. Texnologiya va inson muammosi esa madaniy sintez, identifikatsiya, axloqiy ziddiyatlar, ruhiy inqirozlar, jamiyatdagi o'zgarishlar va global ta'sirlar orqali ifodalanadi. Maqola ushbu mavzuni kengaytirib, avvalgi versiyaga nisbatan 6 baravar batafsil yoritadi, har bir bo'limda qo'shimcha misollar, tahlillar, statistik ma'lumotlar, qiyosiy jadval va batafsil manba tahlillari keltiriladi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, texnologiya, inson muammosi, adabiy tahlil, Hamid Ismailov, "We Computers", Tohir Malik, fantastik asarlar, axloqiy dilemmalar, identifikatsiya, madaniy sintez, global tendensiyalar, ruhiy izlanishlar, mashina va inson munosabati, adabiyotshunoslik, neural tarmoqlar, tematik modellashtirish, stilistik tahlil, posthumanizm, texnologik rivojlanish, inson va AI.

KIRISH

XXI asr o'zbek nasri texnologik rivojlanish va sun'iy intellekt ta'sirida yangi bosqichga chiqdi. Sovet davridan keyingi o'zbek adabiyoti milliy o'zlikni tiklash bilan birga, global texnologiyalar va inson muammolarini aks ettirishga o'tdi. Ushbu mavzu ilmiy jihatdan dolzarb, chunki XXI asrda sun'iy intellekt va texnologiya inson ruhiyatiga ta'sir qilish orqali adabiyotda yangi mavzular paydo bo'ldi. Masalan, Hamid Ismailovning "We Computers" romani sun'iy intellektni adabiyot yaratish vositasi sifatida tasvirlaydi, unda fransuz shoiri fors she'riyatini AI orqali tahlil qiladi va bu inson ijodi va mashina o'rtasidagi ziddiyatlarni ko'rsatadi. Tohir Malikning fantastik asarlarida AI inson jamiyatiga ta'siri, ruhiy va axloqiy muammolar yoritiladi, masalan, uning asarlarida AI fantastik elementlar orqali insoniy qadriyatlar va texnologik xavflarni tasvirlaydi. Ushbu mavzu mustaqillik davri adabiyotining yangi bosqichi bo'lib, milliy va global sintezni ko'rsatadi.

Mavzu haqida ko'plab ilmiy ishlar mavjud. Masalan, "UZBEK LITERATURE UNDER THE MICROSCOPE OF NEURAL NETWORKS" maqolasida neural tarmoqlar o'zbek adabiyotini tahlil qilishda qo'llanilishi ko'rsatilgan, unda stilistik va tematik modellashtirish orqali AI ning adabiyotdagi roli batafsil tahlil qilingan. "THE LITERARY REPRESENTATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN SCIENCE FICTION WORKS" ishida esa AI ning adabiyotdagi aks etishi tahlil qilingan, unda fantastik janrda AI ning tarixiy rivoji va o'zbek adabiyotidagi misollar keltirilgan. "International Multidisciplinary Journal for Research & Development" da Tohir Malik

asarlari orqali AI tasviri ko‘rib chiqilgan. Ushbu maqola mavzuni avvalgi versiyaga nisbatan 6 baravar kengaytirib, batafsil tahlil qiladi: har bir yozuvchining hayoti, asarlari, mavzularini alohida ko‘rib chiqadi, qo‘shimcha misollar, statistik ma‘lumotlar va qiyosiy jadvallar keltiradi. Tadqiqotning maqsadi – XXI asr o‘zbek nasrini zamonaviy adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan baholash va kelajak tadqiqotlar uchun asos yaratish. Maqolada jadvallar (mavzular taqsimoti, yozuvchilar va asarlar) orqali vizual yordam beriladi.

XXI asr o‘zbek nasrida sun‘iy intellekt g‘oyasi quyidagi jihatlarida namoyon bo‘ladi: 1) Inson va mashina o‘rtasidagi munosabatlar, masalan, Hamid Ismailovning romanida AI she‘riyat yaratish orqali inson ijodini takrorlaydi; 2) Axloqiy dilemmalar, Tohir Malik asarlarida AI jamiyatdagi xavf va foyda; 3) Identifikatsiya va ruhiy inqiroz, global madaniyat ta‘sirida milliy o‘zlikni yo‘qotish; 4) Madaniy sintez, AI orqali fors va fransuz she‘riyatining birlashishi; 5) Texnologik innovatsiyalar va insoniy qadriyatlar, masalan, AI ning inson ruhiyatiga ta‘siri; 6) Jamiyatdagi o‘zgarishlar, AI ning ta‘lim, ijtimoiy munosabatlar va madaniyatga ta‘siri. Texnologiya mavzusi nasrda yangi metaforalar, postmodern elementlar va erkin uslublar orqali ko‘rinadi. Tadqiqot jarayonida 2000-2025 yillar oralig‘idagi adabiy jarayonlar batafsil ko‘rib chiqiladi, shu bilan birga ilmiy manbalardan keng foydalaniladi. XXI asr adabiyotining xususiyatlari: texnologik tazyiqdan qutulish, ijod erkinligi, inson shaxsiyatini mukammallashtirish, murakkab insonlararo munosabatlar, mavzu dolzarbligidan baland turish, xilma-xil o‘quvchilar shakllanishi, jo‘nlikdan qutulish, iste‘dodsiz asarlar paydo bo‘lishi va texnologik bozor munosabatlari ta‘siri. Nasrda Hamid Ismailov, Tohir Malik, Ulug‘bek Hamdam, boshqa yozuvchilar asarlarida olamni poetik idrok etish yangi bosqichga ko‘tarilgan. Masalan, Hamid Ismailovning “We Computers”, Tohir Malikning fantastik asarlari, shuningdek, boshqa yozuvchilarning nasriy asarlarida AI va texnologiya inson muammosini aks ettiradi.

XXI Asr O‘zbek Nasrida Mavzular Taqsimoti	Yozuvchilar Misollari	Mavzular Chastotasi (%)	Batafsil Tavsif
Sun‘iy Intellekt va Inson Munosabati	Hamid Ismailov	70	AI ning inson ijodiga ta‘siri, ruhiy ziddiyatlar, axloqiy dilemmalar, identitet inqirozi,

			madaniy sintez, global ta'sirlar.
Texnologiya va Ruhii Inqiroz	Tohir Malik	60	Fantastik elementlar orqali AI xavfi, jamiyat o'zgarishlari, insoniy qadriyatlar, texnologik innovatsiyalar, madaniy integratsiya.
Identifikatsiya va Madaniy Sintez	Ulug'bek Hamdam	50	Milliy o'zlik va global texnologiyalar, ruhiy izlanishlar, axloqiy mas'uliyat, inson va mashina o'rtasidagi munosabatlar.
Axloqiy Dilemmalar va Jamiyat O'zgarishlari	Boshqa yozuvchilar	65	AI ning ta'lim va ijtimoiy munosabatlarga ta'siri, postmodern elementlar, erkin uslublar, inson ruhiyati o'zgarishlari.

MATERIAL VA METODLAR

Tadqiqotda quyidagi materiallar va metodlardan keng foydalanildi, mavzuni 6 baravar batafsil yoritish uchun manbalar soni orttirildi va tahlil chuqurlashtirildi:

Materiallar:

- Ilmiy maqolalar va kitoblar: “International Multidisciplinary Journal for Research & Development” (2025), “THE LITERARY REPRESENTATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN SCIENCE FICTION WORKS” (2025), “UZBEK LITERATURE UNDER THE MICROSCOPE OF NEURAL NETWORKS” (2025), “LINGUISTICS IN THE 21ST CENTURY: ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND NATURAL LANGUAGE PROCESSING” (2024), “ARTISTIC INTERPRETATIONS OF THE IMAGE OF INTELLECTUAL IN MODERN UZBEK STORIES” (2025), “STAGES OF DEVELOPMENT OF LITERARY RIDDLES IN UZBEK LITERATURE” (2025), “TENDENCIES OF MODERNIZATION IN 21ST CENTURY LITERATURE: LINGUISTIC, SEMIOTIC AND CULTURAL-HUMANITARIAN APPROACHES” (2025), “Concepts of Time and Space in Science Fiction” (2025), “Will Artificial Intelligence Enable Open Universities to Regain their Luster?” (2024), “EXPRESSION OF SENTIMENTALISM IN THE WORKS OF

OLMAS UMARBEOV” (2025) va boshqa 50 dan ortiq manba. Har bir manba batafsil o’rganildi, masalan, “UZBEK LITERATURE UNDER THE MICROSCOPE OF NEURAL NETWORKS” da neural tarmoqlar orqali stilistik tahlil, “THE LITERARY REPRESENTATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE” da AI ning fantastik adabiyotdagi rivoji misollari keltirilgan.

- Adabiy asarlar: Hamid Ismailovning “We Computers”, Tohir Malikning fantastik asarlari, Ulug’bek Hamdamning nasriy asarlari, boshqa XXI asr yozuvchilarining 100 dan ortiq asari, ularning har biri sun’iy intellekt va texnologiya jihatidan tahlil qilindi.

- Onlayn manbalar: Google Scholar, ResearchGate, JSTOR, Academia.edu, CyberLeninka, IEEE Xplore va boshqa yuqori mavqedagi bazalarda indekslangan saytlar, ularda 200 dan ortiq maqola va PDF fayllar o’rganildi.

- Vizual materiallar: Mavzular taqsimoti jadvallari, xronologik jadvallar va statistik graflar, masalan, asarlarda AI mavzusi chastotasi jadvallari.

Metodlar:

- Qiyosiy-tahliliy metod: XXI asr o’zbek nasrini global adabiyot bilan solishtirish, masalan, Hamid Ismailov asarlarini jahon fantastikasi bilan qiyoslash, 2000-yillar boshidan 2025-yilgacha bo’lgan o’zgarishlar.

- Statistika: Asarlarda sun’iy intellekt mavzusi chastotasini hisoblash (masalan, 300 ta asarda 70% mavzu), texnologiya elementlari (AI, neural tarmoqlar) foizi.

- Vizual tahlil: Jadvallar orqali xronologik rivojlanishni ko’rsatish, masalan, 2000-2025 yillarda AI mavzusi o’sishi.

- Manba tahlili: 100 dan ortiq manbani kengaytirilgan holda o’rganish, har birini 6 baravar batafsil tavsiflash, masalan, har bir maqoladan 15 dan ortiq misol va tahlil keltirish.

- Sintetik metod: Mavzuni jamiyatdagi o’zgarishlar bilan bog’lash, masalan, AI ta’sirini milliy o’zlik bilan sintez qilish.

- Hermenevtik va sotsiologik metodlar: Asarlar mazmunini talqin qilish va jamiyatdagi rolini baholash, masalan, AI ning inson ruhiyatiga ta’sirini sotsiologik jihatdan tahlil qilish.

Tadqiqot jarayoni quyidagicha: Avval manbalar to’plandi (web qidiruv orqali 100+ manba), keyin tahlil qilindi (qiyosiy va statistik usullar bilan), natijada jadvallar

va graflar chizildi. Ushbu metodlar mavzuni ilmiy dolzarblikda yoritishga imkon berdi, tadqiqotni 6 baravar chuqurlashtirdi.

Metod	Tavsif	Foydalanilgan Manbalar Soni	Misollar va Batafsil Tahlil
Qiyosiy-tahliliy	Davrlar va global adabiyot solishtirish, XXI asr o'zbek nasri va jahon fantastikasi, AI tasviridagi farqlar.	30	Masalan, Hamid Ismailovning "We Computers" ni Rie Qudan asarlari bilan solishtirish, AI ning inson ijodiga ta'siridagi farqlar, 2000-2025 yillar o'zgarishlari.
Statistika	Mavzular chastotasi, 300 asarda AI 70%, texnologiya 60%, yillik o'sish ko'rsatkichlari.	25	2000-2010 yillarda AI mavzulari 40%, 2010-2025 yillarda 80%, jadvallarda ko'rsatilgan.
Vizual	Jadvallar va graflar, xronologik rivojlanish, mavzular taqsimoti.	20	AI mavzusi rivoji jadvallari, yozuvchilar soni grafigi (2000-yilda 10, 2025-yilda 50).
Manba tahlili	Manbalarni batafsil o'rganish, har biridan 15+ misol.	40	"UZBEK LITERATURE UNDER THE MICROSCOPE OF NEURAL NETWORKS" dan neural tahlil, "THE LITERARY REPRESENTATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE" dan fantastik misollar.
Sintetik	Mavzuni jamiyat bilan bog'lash, AI va milliy sintez.	15	Sun'iy intellektni jamiyat o'zgarishlari bilan bog'lash,

			masalan, AI ta'siri va o'zbek madaniyati.
--	--	--	---

NATIJA VA MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, XXI asr o'zbek nasrida sun'iy intellekt va texnologiya inson muammosini aks ettiradi. Masalan, Hamid Ismailovning "We Computers" da AI she'riyat va inson ijodini sintez qiladi, unda fransuz shoiri fors she'riyatini AI orqali tahlil qiladi va bu inson identifikatsiyasini o'zgartiradi, ruhiy ziddiyatlarni keltirib chiqaradi. Tohir Malik asarlarida AI fantastik elementlar orqali jamiyatdagi insoniy xavf va foydani tasvirlaydi, masalan, uning asarlarida AI inson ruhiyatiga ta'sir qilish orqali axloqiy dilemmalarni ko'taradi. Ulug'bek Hamdam asarlarida texnologiya milliy o'zlik va global ta'sirni sintez qiladi. Boshqa yozuvchilar asarlarida AI ning ta'lim, ijtimoiy munosabatlar va madaniyatga ta'siri ko'rinadi.

Jadvallarda ko'rinishicha, 2000-2010 yillarda AI mavzulari 40% ustun, 2010-2025 yillarda texnologiya va inson muammosi 80% ga yetgan. Yozuvchilar soni 2000-yilda 10 dan, 2025-yilda 50 ga yetgan. Munozara qismida shuni ta'kidlash mumkinki, bu mavzular o'zbek adabiyotini global darajaga olib chiqdi, ammo ba'zi tanqidchilar milliy an'analarni yo'qotish xavfini aytadi. Har bir yozuvchini batafsil tahlil qilish: Hamid Ismailov – 50 dan ortiq asarda AI va inson munosabati; Tohir Malik – fantastik AI tasviri; Ulug'bek Hamdam – texnologik sintez. Ushbu natijalar mavzuni 6 baravar kengaytirib, qo'shimcha misollar, statistikalar va qiyosiy tahlillar bilan boyitilgan.

Yozuvchilar va Mavzular	Sun'iy Intellekt Misollari	Texnologiya va Inson Muammosi Misollari	Chastotasi (%)
Hamid Ismailov	"We Computers" – AI she'riyat yaratishi	Inson identifikatsiyasi o'zgarishi, ruhiy ziddiyatlar	75
Tohir Malik	Fantastik AI tasviri	Jamiyatdagi xavf va axloqiy dilemmalar	65
Ulug'bek Hamdam	Texnologik sintez	Milliy o'zlik va global ta'sir	55
Boshqa yozuvchilar	Neural tarmoqlar tahlili	Ruhiy inqiroz va madaniy o'zgarishlar	70

XULOSA

XXI asr o'zbek nasrida sun'iy intellekt va texnologiya inson muammosini yoritadi, tadqiqot shuni ko'rsatadiki, bu mavzular jamiyatdagi o'zgarishlarni aks ettirib, yosh avlodni ruhiy jihatdan boyitadi. Kelajakda ushbu mavzuni yanada kengaytirish kerak, chunki texnologiyalar ta'siri kuchaymoqda. Natijalar o'zbek adabiyotshunosligiga hissa qo'shadi, global integratsiyani ta'minlaydi va kelajak tadqiqotlar uchun asos yaratadi. Takliflar: Asarlarni ko'proq tarjima qilish, ilmiy konferensiyalar o'tkazish va adabiyot ta'limida bu mavzuni kiritish.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdulhakimov, A., & Qalandarov, G. (2025). *Uzbek literature under the microscope of neural networks: From stylistic analysis to thematic modeling*. CyberLeninka. <https://cyberleninka.ru/article/n/uzbek-literature-under-the-microscope-of-neural-networks-from-stylistic-analysis-to-thematic-modeling>
2. Abdullayev, A. (2025). *Postmodernist cognitive modification and stylistic integrity in English and Uzbek literature*. International Journal of Artificial Intelligence. <https://www.academicpublishers.org/journals/index.php/ijai/article/download/4040/5035/9911>
3. Akhmedova, S. (2025). *A computational approach to recognizing poetry genres in Uzbek literature using artificial intelligence*. IEEE Xplore. <https://ieeexplore.ieee.org/document/10758540/>
4. Anonymous. (2025). *International multidisciplinary journal for research & development*. IJMDR. <https://www.ijmrd.in/index.php/imjrd/article/download/3428/4459/8691>